

Les fonts legals de les emissions monetàries catalanes de la guerra del 1936/1939¹

A. TURRÓ I MARTINEZ

Com tots sabeu l'alçament feixista-militar del 19 de juliol del 1936 i la guerra que se'n seguí, així com la sobtada transició a la nova situació social naixent, provocà una profunda pertorbació en la vida econòmica del nostre país i una greu alteració del sistema financer i econòmic, el que comportà, entre molts altres problemes, una gran escassetat de moneda fraccionària ja que essent en argent el seu patró, aquest metall desvetllà l'afany d'atresorament dels particulars, afany influenciat per la incertesa de la situació i la incògnita que apareixia en la durada de la guerra, però també pel fet que el Govern Republicà retirà de la circulació totes les monedes d'aquest metall que entraven a les seves arques amb la finalitat d'evitar la possible fugida de la plata ja que, segons el canvi de la pesseta, el preu del metall era superior al valor nominal de les monedes.

Senyalem que aquestes monedes eren de 5 pessetes (un duro) 2 pessetes, 1 pesseta i 50 cèntims a les que cal afegir la xavalla o monedes de coure de 10 cèntims que també desapareixen car el coure era necessari per a satisfer les demandes d'aquest metall per les indústries de guerra.

D'altra banda cal reconèixer que era una temeritat i un luxe impropï d'un país en guerra el mantenir una moneda divisionària en argent la llei de la qual era de 900 mil·lèsimes, màxim si tenim en compte la necessitat que tenia el Banc emissor de mantenir unes bones i vàlides reserves per l'Estat a fi de garantir el seu crèdit, sempre dubtós en un país en guerra, per a les seves compres a l'estranger.

El cas és que la desaparició de tota aquesta moneda divisionària provocà un greu desgavell i grans dificultats en les transaccions comercials i de la vida ordinària.

L'evident incapacitat del Ministeri de Finances del Govern de la República Espanyola, quin titular era a l'època Juan Negrín López, quina obligació era la de dotar tot el territori lleial de l'adequada i necessària moneda fraccionària legal i oficial i que no sabé o no pogué preveure ni solucionar aquestes

1. Comunicació presentada en la sessió científica de la «Societat Catalana d'Estudis Numismàtics» de Barcelona el dia 11 de desembre del 1979.

dificultats, provocà en tot el territori republicà en general i als Països Catalans en particular una greu pertorbació en la vida econòmica de cada dia.

En canvi la Conselleria de Finances de la Generalitat de Catalunya dirigida en aquells mesos per Josep Tarradellas i Joan, adonant-se de l'evolució radical de l'estructura econòmico-financera fins llavors existent a Catalunya, s'apressà a prendre les decisions pertinents per a assentar els fonaments del nou ordre financer que naixia.

Així, davant del caos que representava aquesta manca de monetari divisionari, el Govern de Catalunya féu decididament front al greu problema de l'ordenament de la qüestió monetària i per Decret del dia 21 de setembre del 1936 prengué la iniciativa de crear el Paper Moneda Nacional Català de curs legal i obligatori a tot el territori autònom i amb el mateix poder liberatori que el del paper moneda del Banc d'Espanya.

Cal que subratllem aquí el veritable caràcter de moneda nacional catalana d'aquests bitllets de la Generalitat emesos pel Govern català ja que no eren absolutament divisionaris de cap altre paper moneda espanyol de valor superior, sinó bitllets oficials d'un país que començava a ésser sobirà. Aquest paper moneda català estava garantit únicament pel tresor i reserves d'or de la Generalitat i, tal com s'ordena en el Decret de creació i com ja hem dit, tenia el mateix poder liberatori i el mateix curs obligatori que el dels bitllets del Banc d'Espanya, essent les dues monedes oficials i legals a Catalunya.

Aquest Decret de 21 de setembre de 1936, publicat al «Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya» número 346 del dia 11 de desembre de 1936, diu així:

«Per tal que en cap moment no pugui produir-se el conflicte que significaria la manca de numerari per a les transaccions comercials i de la vida ordinària, derivada de l'atresorament injustificat d'argent, es fa necessària l'emissió de bitllets de curs obligatori.

Els problemes provocats per l'anormalitat dels moments actuals han plantejat al Govern de la Generalitat el conjunt de qüestions referents a l'ordenació de la nova economia, les finances de la qual representen un volum d'operacions que absorbeixen, en proporcions molt superiors a les normals, els estocs de moneda.

El volum i efectivitat de les garanties de què pot disposar el Govern de la Generalitat permeten d'esperar que, amb l'emissió alludida, seran aconseguits resultats profitosos per a l'economia del nostre país.

Per tant, a proposta del Conseller d'Economia i Serveis Públics, interí de Finances, i d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1.º Per tal de facilitar la disponibilitat d'efectiu en la circulació de moneda és disposa l'emissió de bitllets de curs obligatori a Catalunya per l'import total de 20.000.000 de pessetes, lliurats per la Tresoreria de la Generalitat, sota el control de la Intervenció General de Cabals i la signatura del Conseller de Finances.

La garantia directa i expresa d'aquesta emissió està constituïda per la revaloració dels estocs d'or i pel tresor procedent de les apropiacions efectuades com a conseqüència del moviment insurreccional.

Art. 2.ª *L'emissió de bitllets disposada per l'article precedent constarà de les sèries següents:*

Sèrie C: Un milió de bitllets de 10 pessetes, del n.º 1 al 1.000.000.

Sèrie B: Un milió de bitllets de 5 pessetes, del n.º 1 al 1.000.000.

Sèrie A: Dos milions de bitllets de 2'50 ptes., del n.º 1 al 2.000.000.

Art. 3.ª *Els bitllets tindran la mateixa consideració i poder liberatori que els del Banc d'Espanya, i llur atresorament queda prohibit d'acord amb el Decret del 5 d'agost proppassat.*

Art. 4.ª *Qualsevol intent de resistència o falsificació per tal de dificultar o pertorbar la circulació d'aquests bitllets, serà castigat amb les màximes sancions aplicables en temps de guerra.*

Art. 5.ª *El Conseller de Finances ditarà les disposicions complementàries que calguin per a l'efectivitat del present Decret i disposarà, per Ordre, la data, forma i termes en els quals es lliuraran successivament a la circulació els bitllets corresponents a las sèries esmentades en l'art. 2.ª*

Art. 6.ª *D'aquest Decret, en serà donat compte en el moment oportú al Parlament de Catalunya.»*

Però aquesta emissió de paper moneda de la Generalitat si bé facilità el moviment de l'economia catalana i evità que es produís un col·lapse o bé greus trastorns en el nostre sistema econòmic per la manca de numerari, sols resolgué en part el problema de la manca de menuda moneda pels canvis ja que els valors emesos de 10 ptes., 5 ptes. i 2,50 ptes., resultaven poc fraccionats en aquella època en que els cèntims mantenien encara tot el seu valor.

Fou dons la persistència de les dificultats en els canvis la que motivà que els comerciants i industrials cerquessin, per iniciativa particular, la solució als seus problemes creant tota mena de Vals, Bons o Tiquets que entregaven als seus clients per a arrodonir els canvis.

Evidentment aquests Vals sols eren reconeguts pel seu valor que pel particular que els havia creat i així tenim que tots els ciutadans tenien les butxaques plenes de paperets i cartonets que no podien recuperar sinó s'adreçaven per a una nova compra o una nova utilització de serveis, a l'empresa o comerç que els havia donat.

Calia doncs posar fi i ordre a aquesta anarquia monetària que desprenia la imatge de la nova economia que s'anava creant i davant el clam unànim dels ciutadans que protestaven, amb raó, d'aquest estat de fet i reclamaven una moneda divisionària de curs obligatori per a tothom, els Ajuntaments intentaren fer front al problema creant emissions fiduciàries de moneda fraccionària de curs legal local.

Cal a dir aquí que no es comprèn el motiu pel qual la Generalitat, al crear el paper moneda català, no hagués emès bitllets de petits valors nominals fet que hauria no solament solucionat el candent problema de la manca de petita moneda d'una manera digna i correcta sinó que a més hauria donat un caire molt més seriós i responsable a un aspecte tan important i representatiu de la bona situació econòmica d'un poble com és el monetari. Naturalment que si s'hagués fet així ara no tindríem la possibilitat d'aquestes col·leccions tan interessants, atraients i variades de paper moneda català de guerra que tant ens apassionen al qui ens hi dediquem.

Anem a veure però com els Ajuntaments catalans solucionaren legalment aquesta necessitat de crear moneda divisionària. Enfrontats al problema que la Generalitat deixà per resoldre, forces Ajuntaments preveieren crear emis-

DIARI OFICIAL

DE LA

GENERALITAT DE CATALUNYA

DIRECCIÓ I ADMINISTRACIÓ : CASA D'ASSISTÈNCIA PRESIDENT MACIÀ : Montalegre, 5. — Telèfon 24770.

Subscripció : 40 pessetes semestre

Aparat de Correus 1163

Exemplar solt : 30 cèntims

FINANCES

DECRET

Per tal que en cap moment no pugui produir-se el conflicte que significaria la manca de numerari per a les transaccions comercials i de la vida ordinària, derivada de l'atresorament injustificat d'argent, es fa necessària l'emissió de bitllets de curs obligatori.

Els problemes provocats per l'anormalitat dels moments actuals han plantejat al Govern de la Generalitat el conjunt de qüestions referents a l'ordenació de la nova economia, les finances de la qual representen un volum d'operacions que absorbeixen, en proporcions molt superiors a les normals, els estocs de moneda.

El volum i l'efectivitat de les garanties de què pot disposar el Govern de la Generalitat permeten d'esperar que, amb l'emissió ajudada, seran aconseguits resultats profitosos per a l'economia del nostre país.

Per tant, a proposta del Conseller d'Economia i Serveis Públics, interi de Finances; i d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1.º Per tal de facilitar la disponibilitat d'efectiu en la circulació de moneda és disposada l'emissió de bitllets de curs obligatori a Catalunya per l'import total de 20.000.000 de pessetes, lliurats per la Tresoreria de la Generalitat, sota el control de la Intervenció General de Cabals i la signatura del Conseller de Finances.

La garantia directa i expressa d'aquesta emissió està constituïda per la revaloració dels estocs d'or i pel tresor procedent de les apropiacions efectuades com a conseqüència del moviment insurreccional.

Art. 2.º L'emissió de bitllets disposada per l'article precedent constarà de les sèries següents:

Sèrie C: Un milió de bitllets de 10 pessetes, del n.º 1 al 1.000.000.
Sèrie B: Un milió de bitllets de 5 pessetes, del n.º 1 al 1.000.000.
Sèrie A: Dos milions de bitllets de 2'50 ptes., del n.º 1 al 2.000.000.

Art. 3.º Els bitllets tindran la mateixa consideració i poder liberatori que els del Banc d'Espanya, i llur atresorament queda prohibit d'acord amb el Decret del 5 d'agost proposat.

Art. 4.º Qualsevol intent de resistència o falsificació, per tal de dificultar o pertorbar la circulació d'aquests bitllets, serà castigat amb les màximes sancions aplicables en temps de guerra.

Art. 5.º El Conseller de Finances dictarà les disposicions complementàries que calguin per a l'efectivitat del present Decret i disposarà, per Ordre, la data, forma i termes en els quals es lliuraran successivament a la circulació els bitllets corresponents a les sèries esmentades en l'art. 2.º

Art. 6.º D'aquest Decret, en serà donat compte en el moment oportú al Parlament de Catalunya.

Barcelona, 21 de setembre del 1936.

LLUIS COMPANYS

El Conseller
d'Economia i Serveis Públics,
interi de Finances,
JOSEP TARRADELLAS

DECRET

Per Decret del 21 del proposat setembre fou disposada l'emissió de bitllets de Tresoreria de la Generalitat de les sèries A, B i C, de valor de 2'50, 5 i 10 ptes., respectivament, per tal d'evitar els conflictes que podia produir la manca de numerari.

Per tal de complir aquesta finalitat cal també adoptar les resolucions pertinents que permetin de prevenir les dificultats d'aquella falta amb l'antelació suficient.

Per tant, d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1.º Es autoritzat el Conseller de Finances per disposar, en la forma i mesura que estimi convenient, la posta en circulació dels bitllets de Tresoreria de la Generalitat: sèrie A, de valor 2'50 ptes.; sèrie B, de valor 5 ptes., i sèrie C, de valor 10 ptes., emesos de conformitat amb el Decret del 21 del proposat setembre.

Art. 2.º Oportunament es donarà compte al Parlament de Catalunya del present Decret.

Barcelona, 4 de desembre del 1936.

El Conseller Primer
i Conseller de Finances,
JOSEP TARRADELLAS

ORDRE

Per tal de prevenir la manca de numerari per a les transaccions mercantils i de la vida ciutadana, i en vista de l'autorització concedida pel Decret del 4 del mes que som,

He resolt:

Que els bitllets de Tresoreria de la Generalitat sèrie A, de valor 2 ptes., i 50 cèntims; sèrie B, de valor 5 ptes., i sèrie C, de valor 10 ptes., emesos en virtut del Decret del 21 de setembre proposat, siguin posats en circulació per mitjà de les Sucursals del Banc d'Espanya a Catalunya, i, a aquest efecte, seran lliurats en la quantitat necessària a la Sucursal de Barcelona, la qual en farà la distribució entre les altres Sucursals radicades en el territori de la Generalitat.

Barcelona, 7 de desembre del 1936.

El Conseller Primer,
Conseller de Finances,
JOSEP TARRADELLAS

Al Comissari de la Generalitat a la Sucursal del Banc d'Espanya a Barcelona i als Delegats del Comissari a les Sucursals del sudit Banc a Girona, Lleida, Reus, Tarragona i Tortosa.

Encapçalament i parts de les pàgines 949 i 950 del Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya que publica el Decret de creació del Paper Moneda Nacional Català de curs legal i obligatori a tot el territori autònom.

sions monetàries a través o per mitjà d'algun Banc i en forma d'emissió de valors, cèdules o pagarés amortitzables, forma que fou considerada il·legal i per tant prohibida pel Govern de la Generalitat quan li era sol·licitada l'autorització. Per a confirmar aquest fet veurem, entre alguns altres de similars, els acords de l'Ajuntament de Tortosa (Baix Ebre) que deixa prou clara aquesta situació:

SESSIÓ DEL DIA 13 DE MAIG DEL 1937

«Tenint en compte les molèsties i inconvenients que per a tothom
» ocasiona la manca de circulació de monedes fragmentàries de poca
» quantitat, s'acorda que per la Presidència es gestioni una fórmula
» amb la sucursal del Banc d'Espanya en aquesta ciutat, que permeti
» a l'Ajuntament lliurar paper moneda d'1 pta. i 50 cts.»

SESSIÓ DEL DIA 10 DE JUNY DEL 1937

«La Presidència dóna compte de les gestions realitzades per a solu-
» cionar el problema creat per la manca de moneda fraccionària dient
» que si bé la sucursal del Banc d'Espanya no hi posa impediments,
» la Generalitat no permet l'emissió per entitats municipals i per tant
» no hi ha més remei que esperar que aquell organisme solventi la
» qüestió.»

La font legal per a poder emetre moneda divisionària no es podia doncs buscar per aquesta via car el Govern considerarà la qüestió com un problema local i era pel camí de la Llei Municipal Catalana que s'havia de trobar la solució legal.

En efecte el Parlament de Catalunya havia aprovat el 19 de febrer del 1934 la Llei Municipal per la qual es regia la vida dels municipis catalans, però degut als esdeveniments calgué donar una major i més ampla autonomia als municipis en consonància amb les exigències excepcionals del moment i per Decret del dia 9 d'octubre del 1936 es modificà aquesta Llei, acordant poders excepcionals als Ajuntaments per a regir la vida municipal.

L'article 4art. d'aquesta modificació diu:

«Els Ajuntaments podran adoptar una organització que s'acomodi a
» les característiques de cada municipi.»

I l'article 5è. precisa:

«Els Ajuntaments atendran per mitjà de Comissions que es creïn,
» al front de les quals hi haurà Consellers, totes les necessitats que
» sent un poble i que poden ésser satisfetes en el pla local: Adminis-
» tració, Cultura, Obres Públiques, Defensa i altres.
» Les funcions esmentades podran ésser desenvolupades amb plena

» autonomia i d'acord amb els organismes superiors, acoblant-se a
 » les característiques de cada municipi.»

És evident que aquesta reforma de la Llei Municipal no autoritzava pas de cap manera als municipis a emetre moneda legal però si que el seu article 5è. al permetre de satisfer en el pla local el plantejament i ordenament de la vida econòmica municipal, els permetia de *dividir en petits trossets* la moneda de curs legal a Catalunya o sigui el paper moneda del Banc d'Espanya o el de la Generalitat de Catalunya, ambdós oficials i legals, i distribuir-los entre els seus administrats.

És doncs aquest article 5è. el que obre la via de dret a l'emissió de divisionaris del paper moneda legal de valor superior, divisionaris que havien precisament d'ésser garantits i respatllats pel dipòsit de garantia en bitllets oficials legals, pel mateix import total dels divisionaris posats en circulació, el que justifica el fet de que el seu curs sols fos forçós dins del terme municipal respectivament.

Aquest és el camí que adoptaren la majoria dels Consells Municipals emetent paper moneda fraccionari local i així no es trobaren amb les dificultats que, com l'Ajuntament de Tortosa que hem citat com exemple, tingueren els municipis que es proposaren de fer aquestes emissions sobre altres bases diferents a la prevista.

A títol d'exemple veurem un parell d'aquests acords presos en les sessions dels Consells Municipals referents a les emissions monetàries, tal com es feien constar en els respectius Llibres d'Actes.

AJUNTAMENT D'OLÓ (Bages). — Sessió del dia 25 de juliol del 1937

«...

» Després es va acordar unànimement fer una edició de paper moneda
 » da fragmentària sota la garantia d'aquest municipi i als efectes de
 » salvar les dificultats de canvi en que es troben tots els comerços
 » i públic en general, donada la gran necessitat de moneda petita que
 » es dedueix com a conseqüència de la guerra civil que s'està sofrint,
 » quina emissió constarà de dos mil bitllets d'una pesseta i altres
 » dos mil de cinquanta cèntims.

» La circulació d'aquest paper moneda serà obligatòria dins d'aquest
 » terme com a única local i podrà demanar-se sempre llur reintegra-
 » ment a la Caixa Municipal que estarà obligada a respondre de la
 » mateixa ja sigui amb moneda del Banc d'Espanya o de la Gene-
 » ralitat.

» Aquesta emissió serà numerada correlativament pels de cada im-
 » port i podrà ser ampliada sempre que ho acordi aquest Ajuntament.
 » Cal esmentar que seran anul·lats i perseguits llurs autors, de tots
 » els bitllets que presentin alguna senyal de falsificació, així com
 » també els que no reuneixin llur contingut.

AJUNTAMENT D'ABRERA (Baix Llobregat). — Sessió del dia 26 d'abril del 1937

- «El Conseller Pere Visa, com a president de la Comissió d'Hisenda
 » presenta un dictamen d'aquesta comenssió en que degut a la falta
 » de moneda fraccionària que fa impossible el poder tornar canvi, es
 » proposa l'emissió, per part d'aquest Ajuntament, de paper moneda;
 » per el que ateses les raons exposades en el dictamen, per unanimitat s'acorda:
 » 1er.) Que aquest Ajuntament faci una emissió da paper moneda
 » per un total de 5.500 pessetes, distribuïdes en la forma següent:
 » 5.000 ptes. en bitllets d'una pesseta i 500 ptes. en bitllets de vint-i-cinc cèntims.
 » 2on.) Que aquests bitllets seran de curs forçós a la localitat.
 » 3er.) Que aquesta emissió es fa solament per a resoldre el problema
 » de la manca de moneda fraccionària per als canvis, que el seu valor
 » estarà garantit amb reserves de bitllets del Banc d'Espanya o de la Generalitat que per igual quantitat restaran dipositats en la Caixa
 » Municipal i que aquesta emissió serà retirada de la circulació tan
 » propte la Generalitat o l'Estat resolguin aquesta manca de moneda fraccionària.
 » 4art.) Facultar a l'Alcaldia perquè contracti la impressió dels esmentats bitllets i pugui ordenar el pagament de la seva impressió amb càrrec al capítol d'imprevistos.»

* * *

Aquest parell d'acords permet de fer-se càrrec de com foren preses i redactades en general les decisions de creació del paper moneda municipal pels Ajuntaments que es prengueren seriosament aquest afer i que, amb diverses variants, podríem considerar com un model general, que no vol dir ni de lluny un model únic i uniforme. En canvi tenim també forces Ajuntaments que no acordaren cap importància a l'afer i sols hi dedicaren dues o tres ratlles en el seu Llibre d'Actes.

Havíem imaginat que l'excepcional possibilitat de poder emetre moneda divisionària de curs legal (fet que en la història d'un poble no succeeix pas massa sovint) seria subratllada com es mereix i que els acords pertinents figurarien amb tots els honors en els Llibres d'Actes i si molts ho feren així quina fou la nostra sorpresa al constatar que un gran nombre d'Ajuntaments o no en feien esment en els seus llibres o bé ho feien d'una manera negligent sense indicar l'import de l'emissió, ni els tiratges ni valors emesos ni cap de les seves característiques com si es tractés d'un problema local sense importància, tal com podem constatar en els dos acords que, a manera d'exemple, anotem tot seguit:

AJUNTAMENT DE RAJADELLL (Bages). — Sessió del dia 25 d'abril del 1937

«A proposta de la Comissió d'Hisenda, queda aprovat posar en circulació paper moneda municipal per valor fins a 2.000 ptes.»

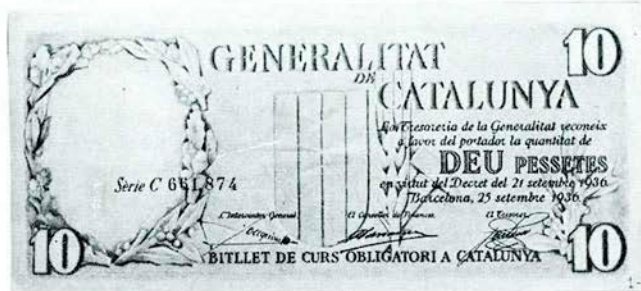
* * *

AJUNTAMENT DE LLAGOSTERA (Gironès). — Sessió del dia 12 de maig del 1937.

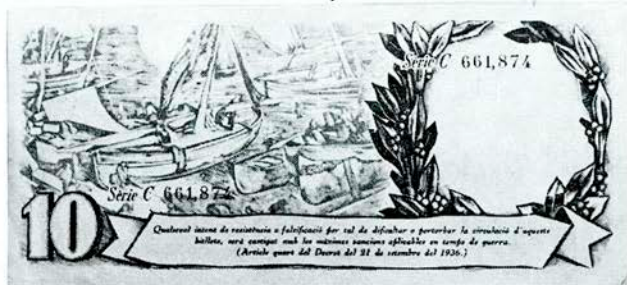
«S'acorda crear una moneda municipal en la quantitat de 10.000 pesetes, reembossables en el termini d'un any i ordenar a tots els comerços que hagin emès Bons, que els retirin.»

Tenim també alguns Ajuntaments que, ben a l'inrevès, forçaren les formalitats legals a l'extrem de fer constar l'acord d'emissió i tots els seus detalls en el text imprès de llurs bitllets com és el cas, entre algun altre, de MARTORELLES DE BAIX (Vallès Oriental) que reproduïm aquí.

Direm per acabar que el nombre de municipis que hi havia oficialment a Catalunya (Principat) l'any 1937 era de 1.078 dels quals 387 no feren cap emissió de moneda divisionària local. Per tant queden 691 municipis amb emissions pròpies als quals cal afegir 34 agregats o pedanies que també crearen llurs emissions particulars, el que dóna un total de 725 poblacions amb moneda pròpia que crearen un total de 3.360 signes monetaris fraccionaris tipus o sigui diferents per un import general d'uns vint-i-sis milions de pessetes amb una circulació simultània d'uns vint-i-tres milions de pessetes als quals cal afegir els vint milions de pessetes del paper moneda de la Generalitat que, malgrat tot cal considerar també fraccionari, el que dóna una idea prou explícita de l'expansió de l'economia catalana en aquells anys de guerra.

1

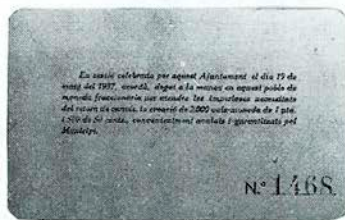
2

3

4

Paper Moneda Català creat per la Generalitat el 1936: 1, bitllet de 10 pessetes (reduit a la meitat), 2 bitllet de 5 pessetes (reduit: mida real: 16,5 x 6,9) 3, bitllet de 2,50 pts. (reduit: mida real: 16,2 x 6,7). Paper moneda de l'ajuntament de Martorelles de Baix; 4, reduït a la meitat).